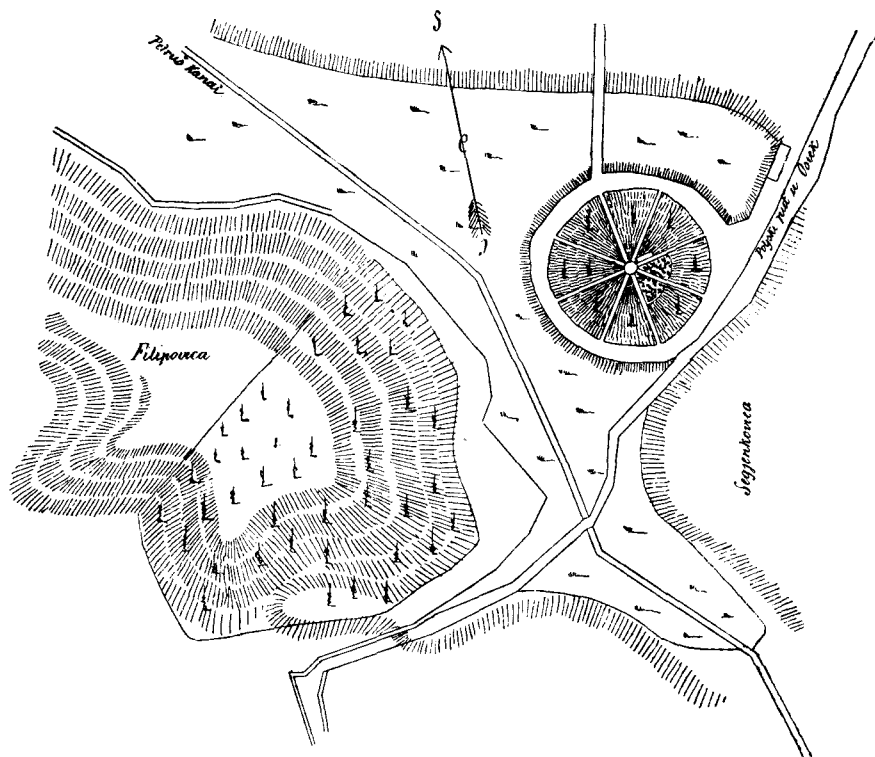

NEOLITSKA NASEOBINA KOD OSIJEKA.

Kako se je doznalo, da se na brežuljku, gdje se danas nalazi vinograd g. Dragutina Herrmanna, u neposrednoj blizini grada Osijeka dosta često nalazi na predmete od kamena, koji spadaju u neolitsko doba, poduzela se je na trošak općine grada Osijeka u proljeće 1897. na tomu brežuljku, u koliko isti nije bio lozom zasaden, iskapanje. G. Dragutin Herrmann najvećom je pripravnošću dozvolio na svom zemljištu iskapanje bez ikakove odštete, te je i inače išao na ruku ovomu poslu.

Sl. 13. Neolitska naseobina kod Osijeka.

Naseobina se nalazila na humku (tumulus), koji je malo ne sasvim okrugao, te zauzima površinu od 12018^{m. 2} (Slika br. 13.) U sredini je najviši, te se sa svih strana prilično jednako spušta ka periferiji. Oko humka morao je biti jarak, te i danas, kad već neznatno kiša padne, leži voda, osobito sa sjevero-istočne strane. Zna se, da su i drugdje ovakove naseobine imale naokolo ili nasip ili jarak. Ne može se reći, koliko je kašnija radnička ruka brežuljak preobrazila i kako se daleko naseobina prostirala, te će se čitav opseg moći tekar onda ustanoviti kada se čitav brežuljak prekopa. Možda ova naseobina nije bila osamljena, već se ili pro-

tezala dalje izvan ovoga humka, ili je slijedila druga, jer je na južno-zapadnoj strani tlo valovito, a posjednici kazuju, da nalaze isto takovih predmeta. Kako se nije moglo naći predmeta od tuča ili od željeza, veoma je vjerojatno, da je ova naseobina prestala prije, nego li se pojavio u ovim krajevima tuč. Danas je brezuljak razdijeljen na 8 ploča, koje su sa 4 puta presječene. Od ovih su tek dvije ploče prekopane, po prilici 794^{m.2} Predmeta se najviše nalazilo oko sredine, dočim ih je k periferiji bilo sve to manje, dok ih se napokon nije ništa više nalazilo. Od predmeta, što su ovdje nađeni, navesti će se samo nekoji, koji su ili čitaviji ili su za ovo doba napose značajni.

Kako su izgledale kuće onih žitelja pokazuju nekoji komadi na polak pečene ilovače, koja je bila oko pletera od šibja olijepljena.

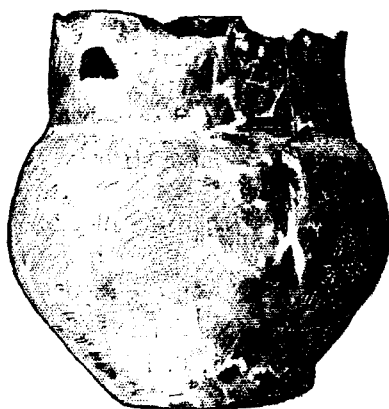
Među oruđem i oružjem imade razmijerno mnogo kamenih predmeta koji su se naravski najlaglje mogli sačuvati. Najkarakterističniji su ovi komadi: čekić (sl. 17 na tabli I.) dug 0·07^{m.}, širina gornje plohe 0·04^{m.}, pobočne plohe 0·037^{m.}, premjer rupe 0·02^{m.}, težina 225 gr. Drugi su se čekići sačuvali u fragmentima; najčešće su preko rupe prebiti. Ima i takovih, koji se na jedan kraj završuju u tupi šilj (T. I. sl. 14; tež. 118 gr.). Jedan je prebit preko rupe, nu iznad stare rupe opaža se urezan krug, koji je početak nove rupe, koju se namjeravalo napraviti (T. I. sl. 20; tež. 131 gr.). Jedna sjekirica (T. I. sl. 18.) prebita je koso preko rupe, od rupe do oštrice imade 0·07^{m.}, pobočne su strane ponešto zaobljene; težina 271 gr. Jedno dlijeto (T. I. sl. 13) dugo je 0·09^{m.}, s jedne strane glatko, s druge zaobljeno; težina 185 gr., oštrica mu je duga 0·048^{m.}, Drugo je dlijeto (T. I. sl. 19.) usko nu dugačko; dužina mu iznosi 0·07^{m.}, pobočne su plohe široke 0·03^{m.} i 0·015^{m.} u sredini; težina 75 gr. Malo dlijeto (T. I. sl. 15.) dugo je 0·035^{m.}, s jedne strane ravno i 0·012^{m.} široko, a s druge strane zaobljeno; težina 7·5 gr. Dlijeto T. I. sl. 16. je 0·03^{m.} dugo, od oštrice 0·02^{m.} duge suzuje se k tupoj strani do 0·01^{m.}; težina 7·5 gr. Jednomu je dlijetu (T. I. sl. 21.) oštrica kosa. Ovo je dugo 0·035^{m.}, oštrica je duga 0·022^{m.}, a k tupoj se strani neznatno suzuje; težina 15·5 gr.

Od mnogo fragmenata kremenih noževa prikazana su u slikama 3. i 4. na I. tabli dva komada najobičnijega tipa u naravnoj veličini. Sl. 5., 6. i 12. na istoj tabli prikazuje kremene strugače, koji su služili za struganje životinjske kože. Dosta se je našlo i šila od kremenja, među kojima je na t. I. sl. 8. naslikano jedno od najznačajnijih, dočim je onom na t. I. sl. 10. šiljak odbijen. Šiljci strjelica nalaze se u raznim oblicima izrađeni. Jedni su sasvim dogotovljeni, dočim su drugi nedovršeni, jednima je gornja strana neobrađena, ili mu je koji zaperak ostao neizrezan. (Vidi t. I. sl. 1. i 2.) Zanimiv je komad sl. 7. na prvoj tabli, koji nam valjda prikazuje svrdao, dug 0·035^{m.}, u sredini prebit. Od kamena našla se još kocka, kojoj su srhovi i uglovi tupi i kruglja sa dvije plohe na suprotnim stranama.

Od obsidiana, kojega se mnogo komadića našlo, prikazuje nam sl. 9. na prvoj tabli nožić, a sl. 11. nucleus, težak 5·64 gr., sve u naravnoj veličini. Ovo se obilje obsidiana daje tumačiti time, što ga nije trebalo iz dalekih strana donositi, jer ga je bilo dosta u sjevernoj Ugarskoj, odakle je donešen.

Jedan komad kamena pokazuje tragove crvene boje, a to daje razloga pomisli, da se na njem drobio haematit, od kojega se je jedan komadić našao. Haematitom su bojadisali razne stvari.

Osobito je mnogobrojno oruđe od kosti. Šila, većinom čitavih, razne dužine od 0·15—0·05^m. bilo je 238 komada (sr. t. II. slika 1., 7. i 8.). Jedna slomljena igla (T. II. sl. 2.), duga 0·042^m, prebita je preko uha, ali se vidi, da joj je oblik sasvim nalik na oblik današnjih igala od čelika. T. II. sl. 3. prikazuje nam 0·115^m. dugu plosnatu iglu za uvadanje; na jednoj strani ima rupu, a šiljak joj je odbit. S jedne je strane ugladena. Dva komada (T. II. sl. 6. i 12.) duga 0·13^m. i 0·09^m, a 0·02^m. i 0·015^m. u sredini široka, morala su služiti kao bodeži, te su s jedne strane lijepo ugladeni. T. I. sl. 17. prikazuje šiljasti fragmenat od kosti, koji je valjda služio kao šiljak za strjelicu ili koplje. Zanimiv je šiljak strjelice od kosti (T. II. sl. 16.), koji je svojim oblikom i veličinom sasvim nalik na šiljke strjelica od kremenca. Komad kamena (T. II. sl. 27.) pokazuje nam, kojim načinom i uz koliko truda si je čovjek ovo oruđe strugao i gladio. Osobito šila i igle su vrlo pomno izrađena, ugladena sa tupe strane do šiljate, te zaokružena. — T. II. sl. 13. i 14. prikazuju nam dva koštana dlijeta, 0·045^m. i 0·063^m. duga, od kojih je jedno šire od drugoga; jedno je s jedne strane ugladeno, a drugo s obadvije. Fragmenat t. II. sl. 15. prikazuje nam po svoj prilici udicu, koja je na donjoj strani prebita. Zanimiv je i koštani nož (T. II. sl. 9.) 0·152^m. dugačak i zavnut kao mač. U jednom komadu s oštricom imao je i držak, koji je na tupoj strani odbit.

Sl. 14. Zemljana posuda iz neolitske naseobine kod Osijeka.

Ovo nekoliko karakterističnih komada dosta jasno pokazuje, kako je čovjek vješto znao kost obrađivati za razne svrhe, a zanimivo je i to, da se na tako malom prostoru našlo tako mnogo — preko 300 — komada.

Drugu građu za pravljenje oruđa podavale su životinje svojim rogovima; od rogova jelena, srne i raznih bovida, pravio si čovjek razne sprave. Imade ovdje fragmenata čekića, dlijeta, strugača, šiljaka, ostvina itd. Slika 10 na I. tabli prikazuje nam ostvinu sa četiri zaperka, a sl. 5. drugu sa jednim zaperkom na jednoj strani; sl. 11. je šiljak sa koplja, koji je s jedne strane gladen, a vrh mu je odbit; kvačice dolje služile su, da se daje bolje pričvrstiti. Sl. 4. prikazuje šiljak za koplje isto tako od roga unutra izdubeni poprijeko prevrtan, da se bolje daje na kopljište pričvrstiti.

Velika množina fragmenata posuda pokazuje, da su se ovdje lonci pravili bez lončarskoga kola, da su bili građeni od ilovače, promiješane sa sitnim zrcima pijeska, da su imali debele stijene, te da su ponajviše bili bez ornamentata. Imade i takovih posuda, koje su pravljene od pročišćene ilovače bez primjese pijeska, sa tankim stijenama i raznim ornamentima. Rbine lonaca i zdjelica ornamentirane su sa nizom točaka u jedan ili u dva reda, točke su kako se čini gdješto ispunjene puževim kućicama, kojim se još slabi tragovi vide; nadalje ima nizova od izmjenično vertikalnih i horizontalnih zareza, jedna ili više narezuckanih pruga, kojima su kutevi točkama ispunjeni (T. II. sl. 20.), dvije stranice u kut složene u čitavim nizovima (T. II. sl. 18.), dvije kružnice ispunjene točkama, a imade i orna-

menat križa. Pruge su u dva komada ispunjene pšeničnim zrnom. Za spretnije držanje pričvršćuju se na posude ručice raznoga oblika. Ovdje iznosimo jednu (T. II. sl. 19.), gdje je ručica udvostručena. Oblik i ornamentika posuda daje svakoj naseobini posebni biljeg, jer je tu čovjek samostalnije radio, dočim kod kamenoga oruđa vlada veća jednoličnost. U slici 14. donosimo dobro pečen lončić od crvene ilovače; visina 008^m, promjer dna iznosi 0035^m, promjer otvora 006^m, najveći objam trbuha 0065^m.

U pojedinim hrpama nađeno je poviše kao šaka debelih krugala od zemlje. Oblik im je nepravilan i prost, a pečene su na polak. Nije poznato, čemu su mogle služiti; najvjerojatnije mi se čini, da su i ove služile kao utezi mreža, jer se i u okolici u napadnoj množini nalaze. Isto je tako nađeno i drugih uteza, koji imaju rupu, kroz koju je bio konopac provučen. Ovo su bez sumnje bili utezi za ribarske mreže, a nema sumnje, da su se ljudi neolitičkoga doba u ovdašnjem močvarnom kraju mnogo ribarstvom bavili.

Životinjski zubi od psa, vuka, medvjeda i vepra (T. II. sl. 24. i 25.) bili su svojom sjajnom caklinom prikladni, da služe kao privjesci na narukvici ili đerdanu. U ovoj ih je naseobini nekoliko nađeno, koji su provrtani i obješali se. Ljušture i puževe kućice provrtale se i nosile se kao nakit u nizovima ili kao privjesak, dapače su služile i kao nakit posuda. Od biserastog vapnenca pravile se kratke cjevčice (T. II. sl. 23.), koje su se nanizivale i nosile budi oko vrata kao đerdan, budi oko ruke kao narukvica. Kao ornamenat morale su služiti i koštane pločice sa dvije rupe. (T. II. sl. 26.).

U sl. 21. i 22. na II. tabli iznosimo dvije životinjske glave od pečene zemlje, koje su služile kao idoli. Izradene su dosta surovo i bilo bi ih još naj-laglje držati za glave ovna i konja.

Među ovim mnogobrojnim i raznovrsnim starinama nađen je kostur čovjeka, koji je licem okrenut prema jugu ležao na desnoj ruci, sa stisnutim i skvrčenim rukama i nogama. Noge su bile tako utegnute, da koljeno dolazi malo ne pod bradu. Ne može se reći, što je s ovim kosturom, da li pripada istoj dobi kao i drugi predmeti te je li po tadanjem običaju navalice ovako ukopan, ili je pako kakvim drugim slučajem kašnje, možda i zločinom, ovamo dospio. Daljna će iskanja možda i ovo razjasniti.

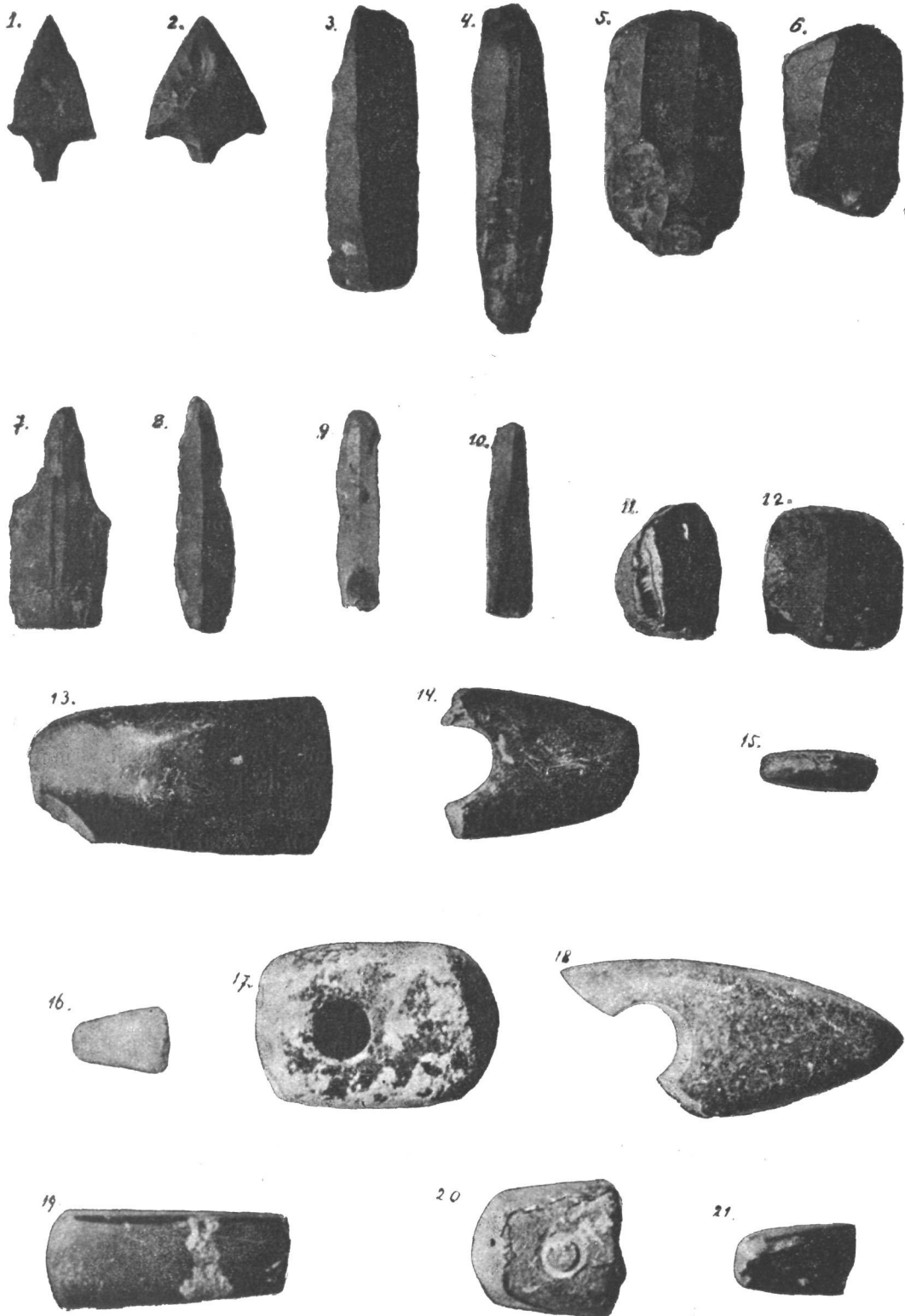
Veći dio brežuljka nije još prokopan, jer je zasaden, a moći će se prokopavati tekar onda, kada bude koji komad prazan. Ovdje se ne bi smjelo pustiti, da se svakom zgodom kopa, dok se čitav brežuljak ne prekopa i da se tako čitava naseobina dobro istraži, jer će se za cijelo još naći predmeta, kakovih se do sada još nije našlo, tako da će se sadanji nalazi popuniti.

Ovim je redcima svrha da se u općim crtama prikažu ponajglavniji nalazi i da se pobudi u pozvanim faktorima volja, da se za dalnja iskanja zauzmu, te da se pobudi zanimanje za arheologiju i u širem građanstvu. Ove je godine grad Osijek vrlo mnogo žrtvovao za arheologiju, a zasluga je zastupstva i građanstva grada Osijeka i drugih pozvanih faktora, koji svom silom svoje vlastite moralne i materijalne snage kreću napred, da arheologijska nauka i u Osijeku lijepo napreduje.

Vjekoslav Celestin.

Neolitska naseobina kod Osijeka. T. I.

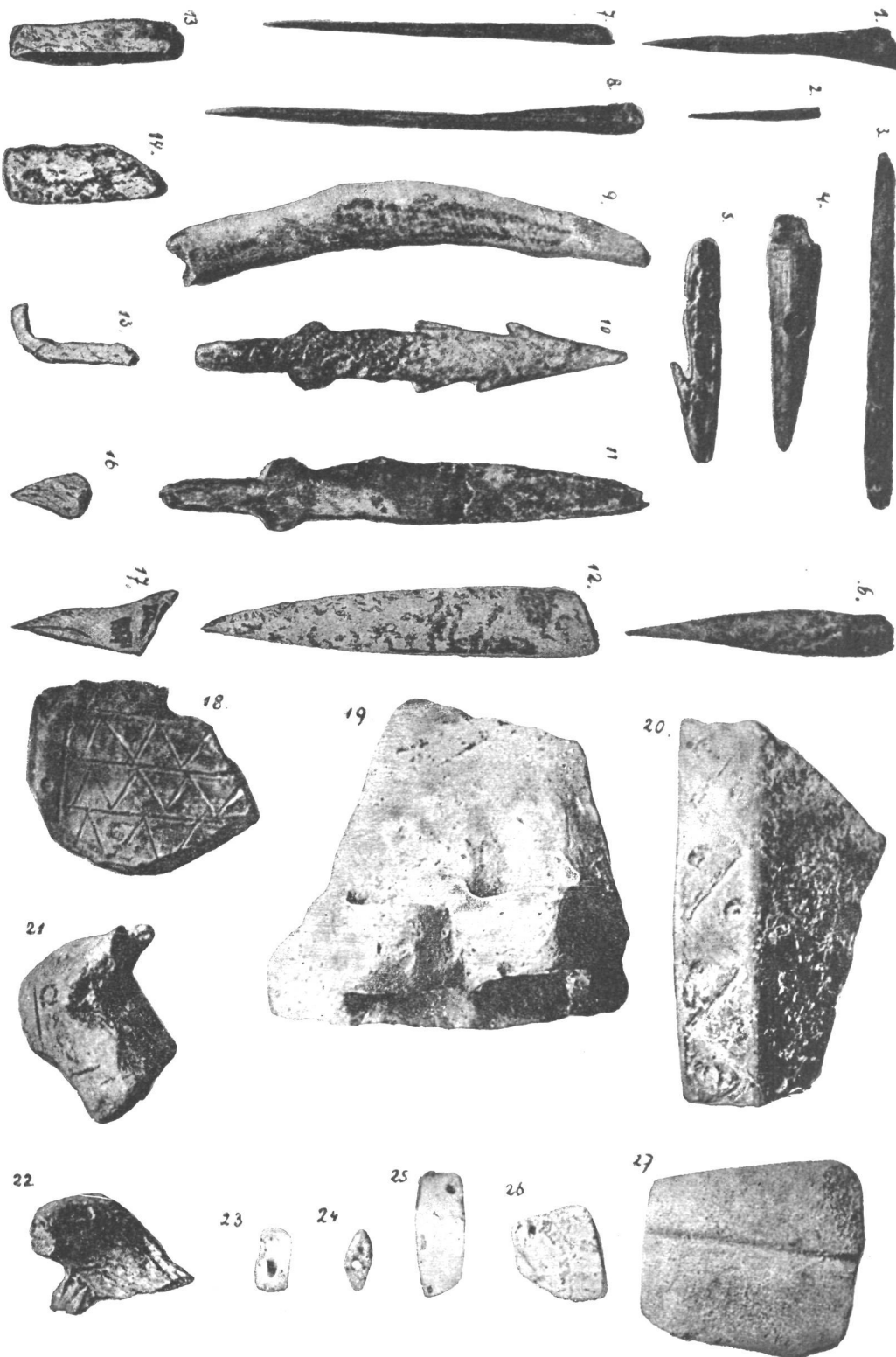
Tabla XVII.

Oruđe od kremena i kamena.

Neolitska naseobina kod Osijeka. T. II.

Tabla XVIII.

Predmeti od kosti, kamena i pečene zemlje.